

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ
Τακτικού καθηγητού της Αρχαιολογίας
Πρετάνεως του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΔΥΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΚ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

Τὸ δικαίωμα δημοσιεύσεως τῶν ἐν λόγῳ ἐπιγραμμάτων θὰ ἀνῆκε βεβαίως εἰς τὸν ἀρμόδιον ἀρχαιολογικὸν ὑπάλληλον, δστις ἔξετέλεσε καὶ τὰς ἀνασκαφάς. Διὰ τοῦτο ἀπέσχον ἐγὼ πάσης ἀναμειξεως, ἢν καὶ ἐθλίβην ἔξαιρετικῶς διὰ τὴν ὅλην φαμυίαν, ἵτις ἐπεδείχθη κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἰδιαιτέρας μου πατρίδος. "Ἡδη δμως καὶ τὰ ἐπιγράμματα καὶ αἱ σχετικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς ἀνασκαφῆς ἐδημοσιεύθησαν, καὶ μάλιστα μετ' ἀφθόνων εἰκόνων, κατὰ παραχώρησιν τοῦ ἀρμοδίου ἐφόρου¹. Ἐπομένως οὐδὲν κωλύει, ὅπως παράσχω τὴν μικράν μου συμβολὴν εἰς τὸ ζήτημα, οὗ τὸ ἰστορικὸν ἔχει ὡς ἔξῆς:

Τὸ χωρίον Σκάλα, κατὰ τὴν NA ἐσχατιὰν τῆς νίσου Κεφαλληνίας, ὃς κείμενον ἐπὶ κατωφερείας κατεστράφη οιζικῶς κατὰ τοὺς τρομεροὺς σεισμοὺς τοῦ 1953. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀνάκτισις του ἐγένετο περαιτέρω πρὸς NA, ἐντὸς τοῦ πεδινοῦ χώρου τοῦ συνορεύοντος πρὸς τὴν παραλίαν. Εἰς τὸν χῶρον ἐκεῖνον ἥσαν ἀνέκαθεν δρατὰ ἄφθονα σχετικῶς ἔχνη τῆς ἀρχαιότητος, κυρίως ὁγκόλιθοι, σπόνδυλοι κιόνων καὶ πρὸ παντὸς ἐκτεταμένα λείψανα ἀρχαίας λατομίας. Γνωστὴ ἦτο καὶ ἡ ὑπαρξία κτίσματος μετὰ ψηφιδωτῶν δαπέδων, ταῦτα δ' ἀναφέρει δ παλαιότερος ἐρευνητὴς Goodisson, εἴτα διάφοροι τοπικοὶ συγγραφεῖς καὶ κατ' αὐτοὺς δ Riemann². Ἡ ἀνάμνησις δὲν ἀπεσβέσθη ποτὲ παρὰ τοῖς ἐντοπίοις, διότι καὶ πρὸ τῆς προσφάτου ἐπανευρέσεως τῶν ψηφιδωτῶν εἰς Κεφαλλήν ἐν Ἀμερικῇ ενδισκόμενος ἀπέστελλε συχνὰς ἐπιστολὰς πρὸς τὸ Υπ. Παιδείας καὶ πρὸς ἐμὲ ἀτομικῶς, εἴτα δὲ καὶ πρὸς ἄλλους. Ὁνειρεύετο νὰ κάμῃ τὴν τύχην του ἐκ τοῦ

1. BCH LXXXII 1958 - II (Chronique), σ. 727 - 732 μετὰ 8 εἰκόνων.

2. O. Riemann, Recherches archéologiques sur les Iles Ionniennes, II, Céphalonie 57 - 59. (Bibl. des Écoles Françaises d'Athènes et de Rome, fasc. 12, 1879). Σαρές δὲν εἰναι, τι εἰδεν ὁ Riemann καὶ τι κατὰ τοὺς παλαιοτέρους περιγράφει. Ἐσφαλμένη εἰναι ἡ πληροφορία του, διότι ὁ ἄβαξ τοῦ ἀρχαίκου κιονοκράνου (ὅρα κατωτέρω) εἰναι ὀντάγωνος. Ἀπλῶς ἔχουν ἀποκοτῆ (ἐν μεταγενεστέρᾳ χοησμοποιήσει) γωνίαι τοῦ ἄβακος ἐκ τῆς μιᾶς πλευρᾶς.

Παλαιοῦ Κόσμου, ἀποτυχών προφανῶς εἰς τὸν Νέον, καὶ ὑπέσχετο νὰ ἀποκαλύψῃ ἐπ' ἀμοιβῇ τὰ ἀρχαῖα. 'Ἡ κτίσις τοῦ χωρίου εἰς τὸν χῶρον ἔκεινον ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐκ νέου ἐμφάνισιν τῶν ψηφιδωτῶν. 'Ο ἀριστός ἔφορος ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Ὅπουργείου πρὸς ἀνασκαφήν, τοῦ ἐξ Ἀμερικῆς ὑποδείκτου νήσοις καὶ ἀπειλοῦντος ἡμᾶς πάντας, διτὶ διὰ τὰς ἐπιστολάς του ἀνευρέθησαν τὰ ἀρχαῖα, ἀν καὶ οὐδὲν συγκεκριμένον εἶχεν ἀναφέρει.

'Ἔσως διὰ τὰς δυσκολίας τῆς ἐκεῖ παραμονῆς ὁ ἀνασκαφεὺς ἔξετέλεσε τὴν ἀνασκαφὴν ἐν βίᾳ. 'Ἐξαντληθέντος τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ ἀπῆλθε χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὴν συνέχισιν ἢ νὰ ὑποδείξῃ ἄλλα μέτρα. 'Υπέβαλε μετά τινα χρόνον πρόχειρον ἔκθεσιν καὶ εἴτα ἀλλην καὶ λίαν προχείρους ἀναγνώσεις τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ ἀποκαλυφθέντος ψηφιδωτοῦ, ὃς δύναται τις νὰ ἔδῃ εἰς τὰς ἔκθεσεις του. 'Ἐπειδὴ δὲν εἶχον ληφθῆ τὰ κατάλληλα μέτρα, πλῆθος φωτογραφιῶν ἐλήφθησαν παρ' ἀναρμοδίων προσώπων καὶ ἐκυκλοφόρουν αὕτα ἐν Ἀθήναις, ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν Κεφαλλήνων, οἵτινες, καὶ δὴ καὶ οἱ βουλευταὶ καὶ πολιτευταὶ τοῦ νομοῦ, ἔδειξαν ζωηρότατον ἐνδιαφέρον. 'Ο μαιευτὴρ καθηγητὴς κ. Δ. Τραυλός, πρόεδρος τῶν ἐν Ἀθήναις Κεφαλλήνων, μὲ ἐφοδίασε διὰ φωτογραφίας τοῦ τμῆματος τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ παριστῶντος τὸν βωμὸν καὶ τὴν περὶ αὐτὸν παράστασιν μετὰ τοῦ ἐπιγράμματος (εἰκ. 4). 'Ηδυνήθη οὕτω νὰ ἀναγνώσω ἀμέσως τὸ δεξιὸν τμῆμα τοῦ ἐπιγράμματος, ὅπερ διετηρεῖτο καλῶς, συμπληρώσας τὰ μικρὰ ἄλλως χάσματα, καὶ ἀνεκοίνωσα τὴν ἀνάγνωσιν εἰς τὸν κ. Τραυλόν. 'Ἐκεῖθεν μετέβη αὕτη εἰς Κεφαλληνίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ εἰς πᾶν ἄλλο πρόσωπον. 'Η ἀνάγνωσις αὕτη δημοσιεύεται ἀκριβῶς ἡ αὐτὴ ἐν BCH (σ. 729), ἐπιτευχθεῖσα φυσικὰ ἀνεξαρτήτως τῆς ἡμῆς.

'Ἐν τῷ μεταξὺ μὲ κατέκλυσαν φωτογραφίαι ὅλων τῶν τμημάτων τοῦ ψηφιδωτοῦ, ὃς ἐλάμβανον δημοσιογράφοι, ἄλλοι ἐξ Ἀθηνῶν, ἄλλοι ἐντόπιοι, ἄλλα καὶ τινες ἀλλοδαποί. 'Ανέγνωσα ὅτι ἡδυνήθην ἐκ τῶν φωτογραφιῶν, καὶ τὰς ἀναγνώσεις μου ἐσημείουν πάντοτε ἐπὶ τῶν ἔκθεσεων τοῦ ἀριστοῦ ἔφορου ἐν τῷ Ὅπουργείῳ, παραπλεύρως τῶν Ἰδικῶν του.

Πιεζόμενος ὑπὸ τῶν βουλευτῶν, οἵτινες καὶ εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἐλλήνων ἀνεκοίνωσαν τὴν ἀνακάλυψιν, τοῦ προέδρου τῆς κοινότητος Σκάλας κ. Τραυλοῦ, δοτις δεικνύει ἀξιοθάλυμαστον ζῆλον, καὶ τῆς κοινῆς γνώμης γενικῶς, ἥτις εἶχε διεγερθῆ ὑπὸ τῶν δημοσιευμάτων τοῦ τύπου, ἡναγκάσθην νὰ μεταβῆ αὐτοπροσώπως εἰς Κεφαλληνίαν. Δυστυχῶς, λόγῳ βροχῶν καὶ ἄλλων τεχνικῶν λόγων τῆς γενομένης ἀνασκαφῆς, εῦρον τὰ ψηφιδωτὰ καλυπτόμενα ὑπὸ παχέος στρώματος ἵλιος, διπερ ἦτο καὶ τὸ μόνον προφυλακτικόν. Διέταξα ἀμέσως τὴν ἐπικάλυψιν των διὰ στρώματος ἀμμους καὶ ἀπηγόρωσα τὴν ἔκστοτε ἀποκάλυψιν των χάριν τῶν περιέργων, ἵνα μὴ ὑποστοῦν περαιτέρω φθοράν, μέχρις διτού περατωθῆ ἡ ἀνασκαφὴ καὶ ληφθοῦν τὰ κατάλληλα μέτρα. Τεχνίτης δυστυχῶς δὲν ὑπῆρχε διαθέσιμος νὰ μεταβῇ,

πρᾶγμα τὸ δόποῖον εἶχε ζητήσει καὶ ὁ ἀνασκάψας. Τοῦ οἰκοδομήματος μέρος μόνον ἀπεκάλυψε καὶ πιθανῶς θὰ δημιουρεύσῃ τοῦτο ταχέως, ἵνα ὕδωμεν καὶ τὴν φύσιν τοῦ κτίσματος. Συνήθως ἀποκαλεῖται ἔπαυλις. 'Ο Goodisson, δοτις πιθανῶς εἶχεν ἵδει περισσότερα ἵχη, ἀποκαλεῖ τοῦτο λουτρά. Μεταξὺ τῶν ἀνασκαφέντων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν εἶδον καὶ δισκοειδῆ πηλίνην πλίνθον. 'Επομένως φαίνεται νὰ ὑπῆρχε καὶ ὑπόκαυστον.

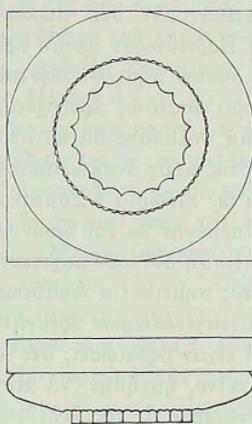
Εἰς ἀπόστασιν διλιγωτέραν τῶν δύο μιλίων πρὸς Βορρᾶν ὑπάρχουν ἄλλαι ἀρχαιότητες. 'Ολίγον Βορειότερον ἀκόμη ἔξεχει ἡπίως πρὸς τὴν θάλασσαν τὸ ἀκρωτήριον, τὸ δόποῖον σήμερον λέγεται καὶ σημειοῦται εἰς τοὺς χάρτας ὡς Κάπρος. Τὸ δνομα ἀσφαλῶς προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ μόνον ὅταν πλησιάσῃ τις διὰ θαλάσσης θὰ κατανοήσῃ τὸν λόγον: 'Εξ ἑνὸς ὠρισμένου σημείου ἡ δμούστης πρὸς ἀνακελιμένον κάπρον εἶναι τελεία, τὸ δ' ἀκρωτήριον διαγράφεται ὡς πελωρία « Σάμαινα ». Αἱ ἀρχαιότητες ενδισκοῦνται εἰς τοποθεσίαν καλούμενην ἐκ τοῦ δμωνύμου ἐρημοκλησίου 'Αγιος Γεώργιος, τὸ δόποῖον ἔχει κτισθῆ διὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων ἀρχαίου πωρίνου ναοῦ. 'Ο ναὸς οὗτος σημειοῦται ὥσπατος ὑπὸ τοῦ Goodisson καὶ τῶν μνημονευθέντων ἥδη μεταγενεστέρων ἔρευνητῶν.

'Αν καὶ οἱ χωρικοὶ μὲ εἶχον βεβαιώσει, ὅτι ὁ ἀρμόδιος ἔφορος εἶχεν ἐπισκεψθῆ καὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἥρινήθην νὰ πιστεύσω τὴν πληροφορίαν, δεδομένου ὅτι οὐδὲ λέξιν ἀνέφερον εἰς τὰς ἐκθέσεις του περὶ τῶν σπουδαιοτάτων αὐτόθι λειψάνων. 'Εν τούτοις ἐκ τῆς ἐκθέσεως ἐν BCH (σ. 732) δεικνύεται ὅτι ὅντως εἶχε μεταβῆ καὶ ἐκεῖ, ἀλλ' ἐλησμόνησε νὰ ἀναφέψῃ, καθὼς καὶ να λάβῃ μέτρα, ὅπως μὴ ἀπολεσθῇ τὸ σπουδαιότατον κιονόκρανον, τοῦ δόποίου ἔλαβε καὶ φωτογραφίαν (ἐ.ἄ. 732 εἰκ. 8). Τὸ κιονόκρανον δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀρχαϊκόν, ἀλλ' ἐν ἐκ τῶν ἀρχαϊκωτάτων ὑπαρχόντων, δυνάμενον νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ ἐκ Τίρυνθος δμοίον ἡ πρὸς τὸ ἐκ τῆς Προναίας τῶν Δελφῶν. 'Ομοίως πρὸς τὸ ἐκ Τίρυνθος καὶ τὰ τῆς Βασιλικῆς τῆς Ποσειδωνίας ὁ ἔχινος ἦτο διάκοσμος. Σήμερον διατηρεῖται σκοτία μετὰ στεφάνης δόδοντωτῆς διὰ πυκνῶν φαβδώσεων πέριξ, ἵσως ἀλλοτε συμπληρουμένη διὰ γραπτοῦ διακόσμου. 'Ο ἔχινος ἔσωθεν τῆς σκοτίας διατηρεῖ τὴν ἀρχὴν τῶν 20 φαβδώσεων τοῦ κίονος. Τούτου ἡ διάμετρος εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος ἦτο 0,40 μ. ἔναντι 0,82 τῆς διάμετρου τοῦ ἔχινου, ἐξ οὗ καὶ διαφένεται ἡ ἀρχαιότητος τοῦ ωνθμοῦ¹. Παρέχω πρόχειρον σχέδιον τοῦ κιο-

1. Αἱ διαστάσεις τοῦ κιονοκράνου, μετρηθεῖσαι ὑπὸ ἐμοῦ δσον τὸ δυνατὸν ἀκριβῶς, ὥφ' οὓς δρους εἰργάσθην, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: Μῆκος πλευρᾶς τοῦ ἀβακος 0,82 (προφανές σφάλμα εἶναι τὸ 0,37 τὸ ἀναφερόμενον ἐν BCH, ἐ.ἄ., 732). Πρακτικῶς τὴν αὐτὴν διάμετρον ἔχει καὶ ὁ ἔχινος. Πάχος ἀβακος 0,11. 'Ομοῦ μετὰ τοῦ ἔχινου 0,24. Διάμ. σκοτίας τοῦ ἔχινου 0,50. 'Ανωτάτη διάμ. κίονος 0,40. 'Οπή καὶ τινες ἀποτυμήσεις ὀφείλονται εἰς τὴν δευτέραν χρησιμοποίησιν τοῦ κιονοκράνου ὡς βάσεως τῆς 'Αγίας Τραπέζης τοῦ παρεκκλησίου.

νοκόρανου, ὅπερ, ὑφ' οὓς ὅρους ἐγένετο, δὲν ἀξιοῖ ἀπόλυτον ἀκρίβειαν, ἀλλὰ δίδει μόνον γενικὴν ἰδέαν (εἰκ. 1).

Τὸ κιονόχρανον, ὅπερ, ἐστερεωμένον ἐπὶ τεμαχίου σπονδύλου ἔχοντις μενευεν ὡς ὑπόβαθρον τῆς Ἀγίας Τραπέζης εἰς τὸ παρεκκλήσιον, εἶχεν ἀνατραπῇ ὑπὸ τῆς βιαιότητος τοῦ σεισμοῦ. Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην παρουσιάζει τὰ πρά-

Εἰκ. 1. Πώρινον κιονόχρανον Ἀγίου Γεωργίου.

γματα ἡ φωτογραφία ἐν BCH. Ἀναφέρω τὴν λεπτομέρειαν ταύτην, διότι διέταξα μὲν τὴν ἄμεσον μεταφορὰν καὶ διασφάλισιν τοῦ πολυτίμου τούτου τεμαχίου, ἀλλὰ τοῦτο ἐγέννησε τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου. Εὐτυχῶς ὁ Σεβασμιώτατος Κεφαλληνίας, πρὸς δὲν τὸ πρᾶγμα κατηγέλθη ὡς ἱεροσυλία, ἔδειξεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, πλήρῃ κατανόησιν. Πάντως ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου ἐπεκάθητο πλάξ, ὡς Ἀγία Τραπέζα, ἥτις φέρει ἀβαθεστάτην, ὑπὸ τῆς φθορᾶς μόλις διαφαινομένην διακόσμησιν ἵχθυακάνθης. Προφανῶς ὑπῆρχεν εἰς τὸν ναὸν διάκοσμος ἀνάλογος πρὸς τὸν τοῦ ναοῦ τῆς Γοργοῦς ἐν Κερκύρᾳ. Ἡ ἐν λόγῳ πλάξ, ὡς καὶ ἄλλη τις χρησιμεύουσα νῦν ὡς βαθμὸς εἰς τὸ παρεκκλήσιον, ἀνῆκον ἵσως εἰς τὸ γεῖσον τοῦ ἀετώματος.

Ἐκτισμένον εἰς τινα γωνίαν τοῦ παρεκκλήσιον ὑπῆρχε καὶ μικρὸν τεμάχιον ἐκ δευτέρου, ἐντελῶς διμοίου κιονοκράνου, ἀλλ' οὐδὲν ἔτερον ἵχνος. Πάντα τὰ σφεζόμενα τεμάχια ἐκ τῶν κιόνων, ἐνεκτισμένα κυρίως εἰς τὸν Β περίβολον τοῦ παρεκκλήσιον, δίδονταν ἐν συνόλῳ μόνον δύο πλήρεις κίονας, ὡς τοὺλάχιστον ὑπῆρχεν ἡ ἐντύπωσίς μου ἐκ τῆς ταχείας ἐπισκέψεως. Ἐπομένως δ ναὸς φαίνεται νὰ ἦτο μικρὸν κτίσμα ἐν παραστάσι τοῦ πρώτου τετάρτου τοῦ 6ου αἰῶνος. Εἶναι ἀξιοσημείωτος ἡ παρουσία τῶν ναῶν τούτων παντοῦ, ὅπου προσήγγιζον καὶ διπόθεν ἀπέπλεον δι' εὐρυτέραν θάλασ-

σαν οἱ πρῶτοι Ἐλληνες ναυτίλοι. Τὰ Ἡραὶ τῆς Ἀκραίας καὶ Λιμενίας ἐν Περισχώρᾳ, ὁ ναὸς τοῦ Λευκάτα, ὁ παιὸν τοῦ Κάπρου καὶ ἄλλος ὅστις ἀσφαλῶς ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς νήσου κατὰ τὸ ΝΔ ἄκρον τῆς χερσονήσου Πάλης εἶναι χαρακτηριστικὰ παραδείγματα¹.

Ἐπὶ τοῦ μικροῦ ἐπιπέδου χώρου, ἔνθα ἄλλοτε ἥγείρετο ὁ ναὸς πρὸ τοῦ Κάπρου, δὲν παρετήρησα καμμίαν κεραμεικὴν σημαντικήν. Κάτωθεν ὅμως τοῦ ναοῦ, πρὸς Α καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ὑπάρχουν ἀφθονα ἵχνη κεραμεικῆς. Ὁσάκις εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν θάλασσαν εἶναι προσκεκολλημένα ἐπὶ τῶν βράχων καὶ καλύπτονται ὑπὸ ἀλάτων. Ἀνήκουν εἰς μείζονα ἄγγεια, μία διμοσιότητα, ἐν ἀπολιθώσει ὑπὸ τὰ ἀσβεστολιθικὰ ἄλατα, συνέκειτο ἐκ Κορινθιακῶν καὶ ἵσως μάλιστα λεπτῶν Πρωτοκορινθιακῶν ἀγγείων.

Ἐτι σπουδαιότερον εἶναι τὸ γεγονός, ὃτι πέριξ τοῦ ναοῦ ἀνευρίσκονται εἰς σημαντικὴν ἕκτασιν τὰ ἵχνη τῆς ἀρχαίας λατομίας, ἀτινα ἐν μέρει εἶναι σήμερον ὑποβρύχια. Πρὸς ἔρμηναίν τοῦ γεγονότος τούτου εἶναι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνθυμῆται τις πάντοτε, ὃτι ἡ στάθμη τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς ἀρχαίότητος μέχρι σήμερον ἔχει ὑψωθῆ κατὰ 3 μ. κατὰ μέσον ὅρον. Τὰ λείψανα τῆς λατομήσεως, ἐκτὸς τῶν δρυμογονίων δγκολίθων, προσέρχονται καὶ ἔκ μονολίθων κιόνων, οἱ δποῖοι ἔξωρύσσοντο ἐκ φρεάτων σκαλιζομένων ἐντὸς τοῦ πάρου. Τῶν φρεάτων τούτων τὰ λείψανα εἴτε εὑρίσκονται σήμερον ὑπὸ τὴν θάλασσαν, εἴτε πλησίον ταύτης (εἰκ. 2-3). Εἶναι προφανές, ὃτι ἔξωρύσσοντο οἱ λίθοι καὶ ἐφορτώνοντο ἀμέσως ἐπὶ πλοίων, τῆς διὰ θαλάσσης μεταφορᾶς οὕσης εὐκολωτέρας. Ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς Νοτιωτέρας λατομίας τὰς μνημονεύμεστας ἥδη, αἱ δποῖαι δισαύτως κείνται πλησίον τῆς θαλάσσης, φαίνεται ὃτι ἔξωρύθη μέγα ποσὸν ὑλικοῦ, ὑπερβαῖνον κατὰ πολὺ τὰς ἐντοπίας ἀνάγκας. Ἡ ποιότης τοῦ πάρου, ὅστις εἶναι μαλακός, εἶναι λεπτόκοκκος καὶ ἄλλως ἐκλεκτή. Τὸ κιονόκρανον μάλιστα εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος λίθου. Δεδομένης τῆς εὐκολωτέρας διὰ θαλάσσης μεταφορᾶς μοὶ ἐπῆλθεν ἡ ἴδεα, ὃτι ἦτο δυνατὸν ὁ πῶρος τῆς Κεφαλληνίας νὰ μεταφέρεται μακράν, ἀκόμη καὶ μέχρι τῶν Δελφῶν, ὃν ὁ πῶρος θεωρεῖται συνήθως Σικινονίας προελεύσεως. Μοῦ ἐφάνη, ὃτι τὸ ἀέτωμα τοῦ παλαιοτέρου ναοῦ τῶν Δελφῶν παρουσιάζει λίθον δμοιότατον πρὸς τὸν Κεφαλληνιακόν. Χρειάζεται δμως, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἀκριβεστέρα ἔρευνα καὶ ὑπὸ εἰδικωτέρων προσώπων.

Παραδέτω, ἐν τέλει, τὰς ἀναγγώσεις τῶν ἐπιγραμμάτων ὃς ἐπέτυχον ἐκ

1. Περὶ τοῦ πιθανοῦ τούτου ἰεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος ὅρα ὅσα ἔχω σημειώσει ἐν ΑΕ, 1932, σ. 5-8, εἰκόνες 6-8. Τὸ ἐπικαθήμενον παρεκκλήσιον ἐνταῦθα τιμᾶται, χαρακτηριστικῶς, ἐπ' ὄνόματι τοῦ σημερινοῦ προστάτου τῶν ναυτικῶν, τοῦ Ἀγίου Νικολάου.

τῶν φωτογραφιῶν, διότι τὰ ψηφιδωτὰ δὲν ἥδυνθήσῃ, ἀλλ' οὐδὲ καὶ ἥθέλησα νὰ μελετήσω. 'Υπὸ τὸν βωμὸν τὸ πρῶτον ἐπίγραμμα εἶναι ἐν καὶ μόνον, διηγημένον εἰς τρία τμῆματα ὑπὸ τῆς οὐρᾶς τοῦ ταύρου καὶ ὑπὸ εἴδους παραστάδος. 'Η παράστασις αὐτὴ μᾶς βοηθεῖ εἰς κατάληψιν τοῦ ἐπιγράμματος: 'Ἐκατέρῳθεν τοῦ βωμοῦ, ὅστις ἐπὶ τῆς φωτογραφίας φαίνεται ὡς νὰ φέρῃ ἐπιγραφὴν εἰς τὴν βάσιν αὐτοῦ, εὑρίσκονται δύο μορφαί, ἀμφότεραι ἀνδρικαὶ. Εἶναι προφανῶς οἱ ἀναθέτει Κράτερος καὶ ὁ υἱός του, οἵτινες ἀναφέρονται ἀμφότεροι μὲν εἰς τὸ παρὸν ἐπίγραμμα, ὁ δὲ Κράτερος καὶ εἰς τὸ ἔτερον. 'Η θυσία τὴν δοίαν προσφέρουν, ταῦρος, κριὸς καὶ κάπρος, ἐνθυμίζει τὰ Ρωμαϊκὰ suovetaurilia καὶ δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἀπαντοῦν ταῦτα ἐν Ἑλλάδι. 'Ο τόνος τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ ἥθυικοῦ περιεχομένου εἰς ἀμφότερα τὰ ἐπιγράμματα ἀποτελοῦν προανάκρουσμα τῆς νέας θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, ἀν καὶ ἡ ἐπίληπτις τῶν θεοτήτων εἶναι καθαρῶς ἐθνική. 'Ισως τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ ἡ τεχνοτροπία τῶν μορφῶν ἐπιτρέπουν νὰ καταβιβάσωμεν τὴν χρονολόγησιν τῶν ψηφιδωτῶν μέχρι καὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τοῦ Γ' μ.Χ. αἰῶνος.

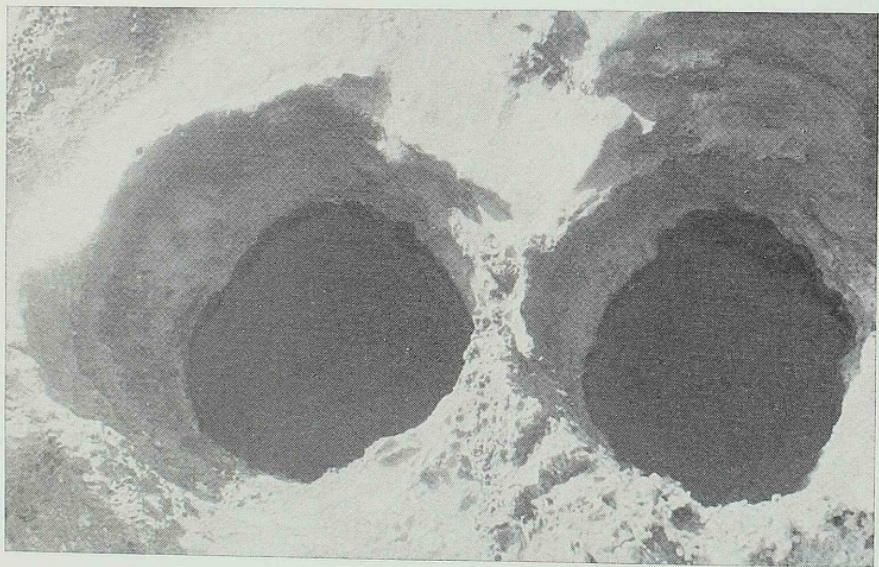
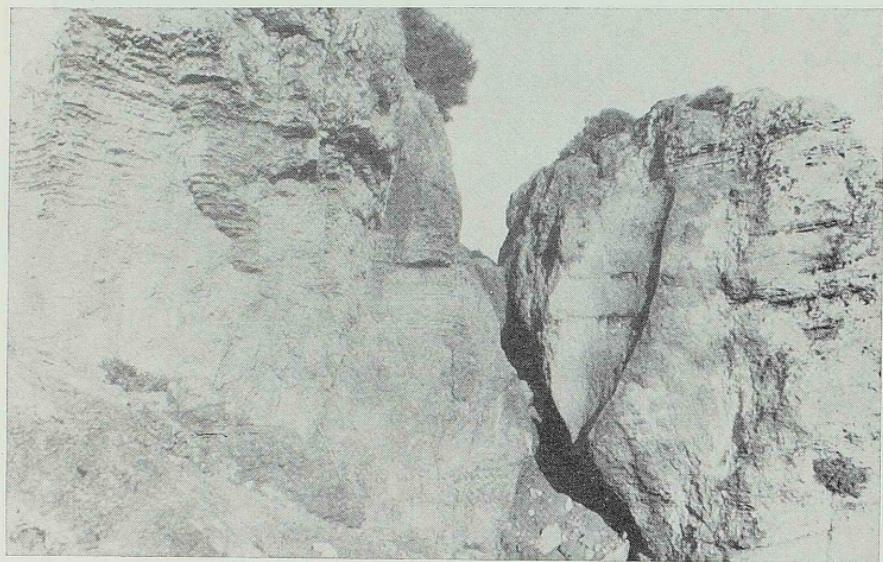
Πρῶτον ἐπίγραμμα. (Δακτυλικόν). Εἰκὼν 4.

- 1 *Παλλάδι καὶ Μ[ούσησι] μά[λ]ι εὐπλοκάμοισι Τύ[χη τε]*
Φοίβῳ τε Ἀπόλλωνι καὶ] Ἐρμῇ Μαιάδος υ[ἱῷ]
- 5 *ταῦρον τε κρει[όν] τε ἡδὲ φριξ[α]ύγενα κάπρον*
τέχνης δαιδαλέης ἀγαθῆματα καὶ μερόπεσσιν
εἰκόνας εὐσεβίης ἐσορᾶν ἡς λώιον οὐδέν.

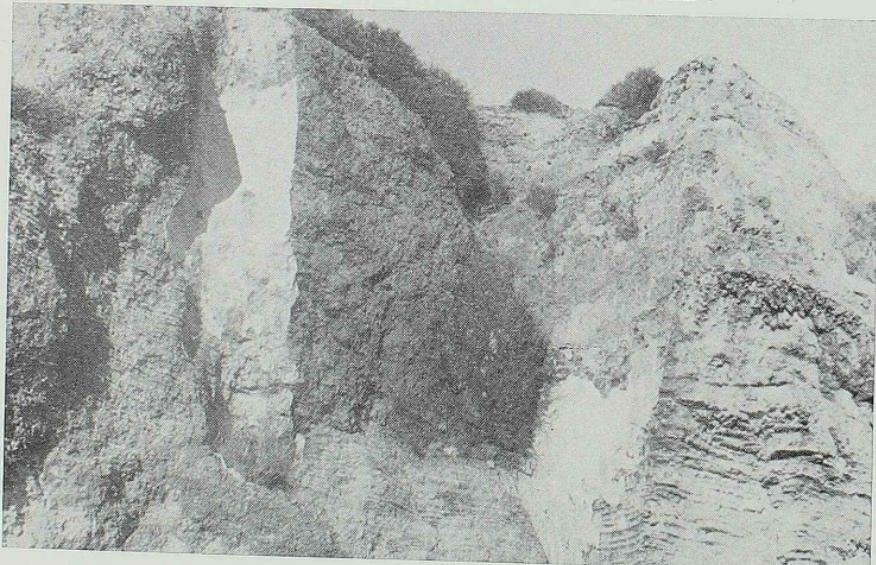
Δευτέρου ἐπίγραμμα. (Ἐλεγειακόν). Εἰκὼν 3 ἄνω.

- 1 *Ω Φθόνε, καὶ σο[ῦ] τήνδε ὀλοῆς φρενὸς εἰκόνα [γ]ράψε*
ζωγράφος, ἦν Κράτερος θήκατο λαΐ[νην],
οὐχ διτειμήεις σὸν μετ' ἀνδράσιν, ἀλλ' διτι θυητῶν
δλβοις βασκ[α]ίνων σχῆμα τόδε ἀμ[φ]εβ[άλον.]
- 5 *"Εστ[αθι δὴ] πάντεσσιν ἐνώπιος, ἔσταθι τλήμων,*
τηκεδόνος φθονερῶν δεῖγμα φέρων στύγιον.

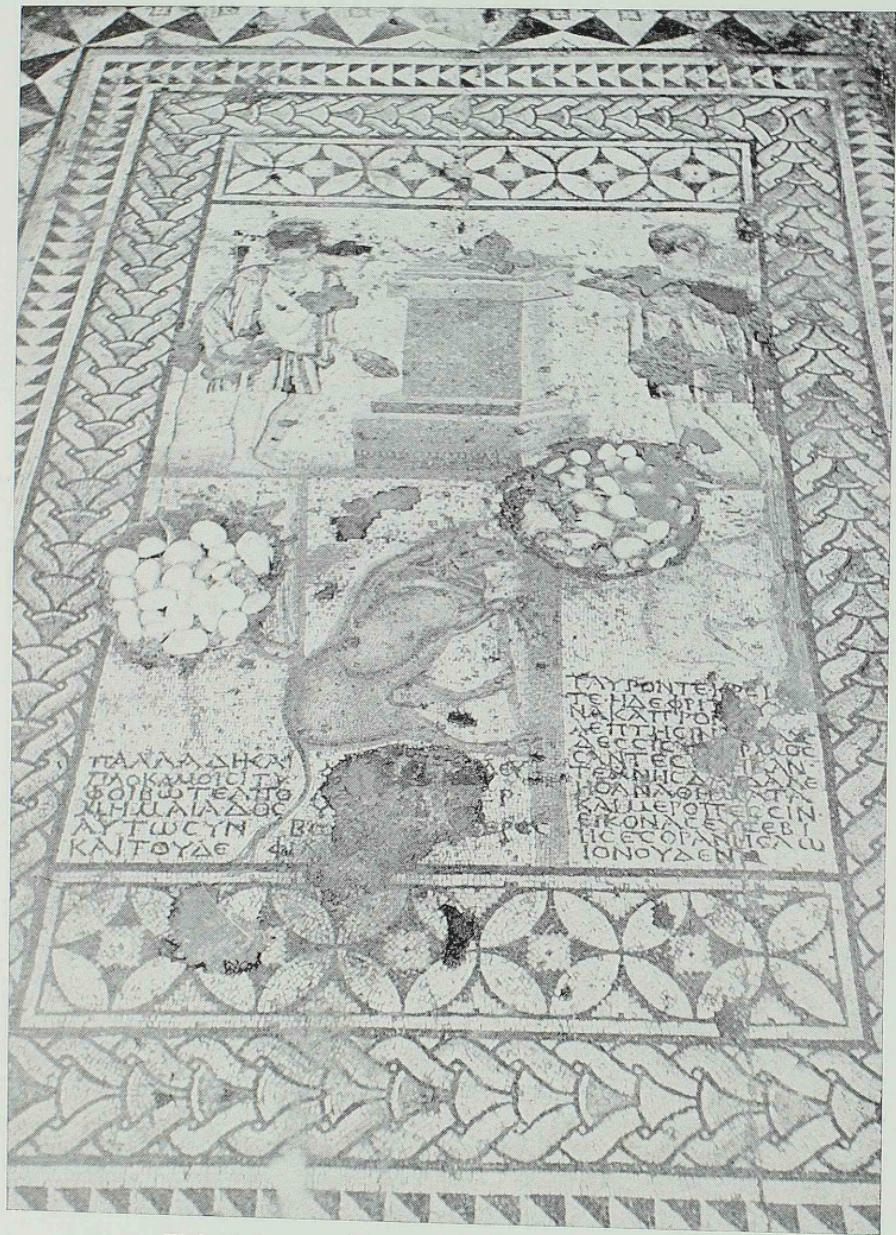
'Η παράστασις δεικνύει δυσαναλόγως φαδινὴν μορφὴν γυμνοῦ νεανίου εὐειδοῦς κατὰ τὰ ἄλλα, ὅστις εἶναι ὁ Φθόνος. Φέρει ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας πρὸς τὸν λαιμὸν καὶ περιβάλλεται ὑπὸ τεσσάρων θηρίων, ἄτινα δάκνουν τοῦτον. Καὶ κατὰ τὸ νόημα τοῦ ἐπιγράμματος καὶ κατὰ τὰς ἄλλοιθεν γνωστὰς μεταφορικὰς ἐκφράσεις, πρέπει νὰ νοήσωμεν ἐνταῦθα, διτι ὁ Φθόνος, βλέπων τὴν εὔτυχίαν τοῦ ἄλλου, πνίγεται ὑπὸ τῆς κακίας καὶ ὑποφέρει ὡς

Εἰκόνα 2. Λείψανα ἀρχαίας λατομίας παρὰ τὸν ναὸν Ἀγίου Γεωργίου.
(Φωτογρ. Πειράτου)

Εἰκὼν 3. Ἀνω, ἡ δευτέρα παράστασις τοῦ ψηφιδωτοῦ, δ Φθόνος.
Κάτω, λεύψανα ἀρχαίας λατομίας Ἀγίου Γεωργίου.
(Φωτογρ. Πετράτον)

Εἰκόν 4. Κυρία παράστασις τοῦ ψηφιδωτοῦ. Suovetaurilia.
(Φωτογρ. Athens News Photo Agency)

νὰ δάκνεται ὑπὸ θηρίων. Αὕτη εἶναι ἡ τηκεδὼν τῶν φθονερῶν κατὰ τὸ ἐπίγραμμα, οὐ καὶ τὴν λ. δεῖγμα τοῦ τελευταίου στίχου πρέπει ὡς δῆγμα νὰ ἀναγνώσωμεν (πβ. στ. 3 τειμήεις = τīμήεις), ὅπερ βασανίζει καὶ σπαράσσει τοὺς φθονερούς. Τὸ ἔλεγειακὸν ἐπίγραμμα διατηρεῖται καλῶς, πλὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ στ. 5, ἔνθα κατὰ τὰ λείψανα τῶν σφζομένων γραμμάτων δὲν δύναμαι νὰ εὔρω συμπλήρωσιν καταληλοτέραν ἄλλην πλὴν τῆς προτεινόμενης. Ἡ συμπλήρωσις ἐξ [ποινὰς] μὲ ίκανοποιεῖ δλιγάτερον. Τὸ συνδετ. «καὶ» τοῦ στ. 1 δεικνύει, ὅτι τὸ ψηφιδωτὸν καὶ τὸ ἐπίγραμμα 2 ἐποιήθησαν μετὰ τὴν κυρίαν παράστασιν τὴν φέρουσαν τὸ πρῶτον ἐπίγραμμα.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ